अध्याय 6: क्रीडाम वयं श्लोकान्त्याक्षरीम्

विषय-सूची

3 प्रश्नावली · 20 प्रश्न

प्रश्नावली 1	अधः प्रदत्तानां प्रश्नानाम् एकेन पदेन उत्तरं लिखन्तु।	7 प्रश्न
प्रश्नावली 2	अधः प्रदत्तानां प्रश्नानां पूर्णवाक्येन उत्तरं लिखन्तु।	5 प्रश्न
प्रश्नावली 4	उदाहरणानुसारम् अधः रेखाङ्कितानि पदानि आश्रित्य प्रश्ननिर्माणं कुर्वन्तु।	8 प्रश्न

प्रश्नावली 1 — अधः प्रदत्तानां प्रश्नानाम् एकेन पदेन उत्तरं लिखन्तु।

प्रश्न 1

(क) विद्याहीनाः कीदृशाः किंशुकाः इव न शोभन्ते ?

हल

श्लोके विद्याहीनाः गन्धरहितैः किंशुकपुष्पैः सह तुलिताः।

उत्तर: निर्गन्धाः

प्रश्न 2

(ख) धीमतां कालः कथं गच्छति ?

हल

बुद्धिमतां समयः काव्यशास्त्रस्य आनन्देन व्यतीतः भवति।

उत्तर: काव्यशास्त्रविनोदेन

प्रश्न 3

(ग) केषां कालः निद्रया कलहेन वा गच्छति ?

हल

मूर्खाणां समयः निद्रया कलहेन च व्यतीतः भवति।

उत्तर: मूर्खाणां

प्रश्न 4

(घ) खलस्य विद्या किमर्थम् ?

हल

दुर्जनस्य विद्या विवादस्य (कलहस्य) निमित्तम् अस्ति।

उत्तर: विवादाय

प्रश्न 5

(ङ) सज्जनस्य विद्या किमर्थम् ?

हल

सज्जनस्य (साधोः) विद्या ज्ञानार्थम् अस्ति।

उत्तर: ज्ञानाय

प्रश्न 6

(च) चन्द्रः केषां भूषणम् अस्ति ?

हल

चन्द्रः तारकाणां भूषणम् अस्ति।

उत्तर: ताराणाम्

प्रश्न 7

(छ) सर्वधनप्रधानं किम् ?

हल

सर्वेषां धनानां मध्ये विद्या श्रेष्ठा प्रधाना च अस्ति।

उत्तर: विद्या

प्रश्नावली 2 — अधः प्रदत्तानां प्रश्नानां पूर्णवाक्येन उत्तरं लिखन्तु।

प्रश्न 1

(क) निर्गन्धाः किंशुकाः इव के न शोभन्ते ?

हल

गन्धरहितैः पलाशपुष्पैः सह विद्याहीनाः तुल्याः इति श्लोकाशयः।

उत्तर: निर्गन्धाः किंशुकाः इव विद्याहीनाः न शोभन्ते।

प्रश्न 2

(ख) मूर्खाणां कालः कथं गच्छति?

हल

मूर्खाः स्वसमयं व्यसने निद्रायां कलहे च व्यतीतं कुर्वन्ति।

उत्तर: मूर्खाणां कालः निद्रया कलहेन वा गच्छति।

प्रश्न 3

(ग) दुर्जनः विद्यायाः धनस्य शक्तेः च उपयोगं कथं करोति?

हल

खलस्य विद्या-धन-शक्तीनां दुरुपयोगः एव श्लोके वर्णितः।

उत्तर: दुर्जनः विद्यायाः उपयोगं कलहार्थं करोति, धनस्य उपयोगं अहङ्कारार्थं करोति, शक्तेः च उपयोगम् अन्येषां पीडनार्थं करोति।

प्रश्न 4

(घ) कीदृशाः मनुष्याः भुवि भारभूताः भवन्ति ?

हल

येषु विद्या तपः दानं ज्ञानं शीलं गुणः धर्मः च न सन्ति ते मनुष्यरूपेण मृगाः इव भारभूताः भवन्ति।

उत्तर: ये जनाः विद्यां न अर्जयन्ति, कठिनव्रतं न आचरन्ति, दानं न कुर्वन्ति, ज्ञानं न अर्जयन्ति, सम्यक् न आचरन्ति, गुणवन्तः न सन्ति, धर्माचरणं न कुर्वन्ति, ते अस्यां भूमौ भारभूताः भवन्ति।

प्रश्न 5

(ङ) शनैः शनैः कानि साधनीयानि ?

हल

पञ्च कार्याणि — पन्थाः, कन्था, पर्वतलङ्घनम्, विद्या, वित्तं च — धैर्येण शनैः-शनैः एव सिध्यन्ति।

उत्तर: पन्थाः शनैः, कन्था शनैः, पर्वतलङ्घनं शनैः, विद्या शनैः, वित्तं शनैः च — एतानि पञ्च कार्याणि शनैः-शनैः साधनीयानि।

प्रश्नावली 4 — उदाहरणानुसारम् अधः रेखाङ्कितानि पदानि आश्रित्य प्रश्ननिर्माणं कुर्वन्तु।

प्रश्न 1

(क) राजा पृथिव्याः भूषणं भवति। (उदाहरणम्)

हल

रेखाङ्कितं 'पृथिव्याः' षष्ठ्यन्तं पदम्, अतः 'कस्याः' इति प्रश्नः।

उत्तर: राजा कस्याः भूषणं भवति ?

प्रश्न 2

(ख) साधोः विद्या ज्ञानाय भवति।

हल

रेखाङ्कितं 'साधोः' पदम्, अतः 'कस्य' इति प्रश्नः।

उत्तर: कस्य विद्या ज्ञानाय भवति ?

प्रश्न 3

(ग) विद्या गुरूणां गुरुः।

हल

रेखाङ्कितं 'गुरूणां' षष्ठीबहुवचनं पदम्, अतः 'केषां' इति प्रश्नः।

उत्तर: विद्या केषां गुरुः ?

प्रश्न 4

(घ) ते मर्त्यलोके भुवि भारभूताः भवन्ति।

हल

रेखाङ्कितं 'भारभूताः' विशेषणपदम्, अतः 'के' इति प्रश्नः।

उत्तर: ते मर्त्यलोके कीदृशाः भवन्ति ?

प्रश्न 5

(ङ) विद्याहीनाः न शोभन्ते।

हल

रेखाङ्कितं 'विद्याहीनाः' विशेषणपदम्, अतः 'कीदृशाः' इति प्रश्नः।

उत्तर: कीदृशाः न शोभन्ते ?

प्रश्न 6

(च) सर्वस्य लोचनं शास्त्रम्।

हल

रेखाङ्कितं 'शास्त्रम्' पदम्, अतः 'किम्' इति प्रश्नः।

उत्तर: सर्वस्य लोचनं किम् ?

प्रश्न 7

(छ) विद्या राजसु पूज्यते।

हल

रेखाङ्कितं 'विद्या' पदम्, अतः 'का' इति प्रश्नः।

उत्तर: का राजसु पूज्यते ?

प्रश्न 8

(ज) काव्यशास्त्रविनोदेन कालो गच्छति धीमताम्।

हल

रेखाङ्कितं 'काव्यशास्त्रविनोदेन' तृतीयान्तं पदम्, अतः 'केन' इति प्रश्नः।

उत्तर: केन धीमतां कालो गच्छति ?